

DREPTURILE OMULUI – MARGINALII TEOLOGICE LA UN PROIECT POLITIC

Diac. Lect. univ. dr. Răzvan BRUDIU

*Facultatea de Teologie Ortodoxă Alba-Iulia,
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, România
razvanbrudiu@yahoo.com*

Dr. Gabriel NOJE

*Facultatea de Teologie Ortodoxă,
Universitatea „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, România
gabriel.noje15@gmail.com*

Abstract: Human Rights - the Theological Fringe of a Political Project

The present article emphasizes the manner in which the human rights discourse is seen by Orthodox theologians.

Generally, the Orthodox Church considers the respect for the rights and the dignity of the person a central goal of her missionary activity, and from this point of view she shares along with the human rights discourse a common task. Nevertheless, Orthodox theologians propose that concepts like dignity, freedom and fraternity should be interpreted from the ultimate scope of Christian revelation, which is preparing believers for the Kingdom of Heaven. Also, for the Christian man the accomplishment of all human rights should be regarded from the perspective of the right to holiness. In this way a return to the biblical context of the emergence of the human rights is stressed by some theologians. The interpretation of the human right in the light of what the Old Testament is revealing to us offers a good opportunity to a better understanding of what it means to be righteous, what is righteousness and what are human rights.

Keywords: *Human rights, Orthodox Church, Universal Declaration of Human Rights, human dignity, freedom, God, Christian values, moral duties, Old Testament law, righteous, right to holiness.*

Preliminarii

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la Paris (10 decembrie 1948) de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, reprezintă fără îndoială cel mai important document politico-social cu impact global al ultimului secol. Apariția lui reflectă grija, efortul și interesul comun al statelor semnatare de a oferi un răspuns abuzurilor, ororilor și discriminărilor înfăptuite la adresa făpturii umane de către regimurile totalitare în cursul celui de-Al Doilea Război Mondial¹.

Importanța crucială a documentului este dată de accentul pus pe promovarea demnității și a libertății ființei umane prin recunoașterea drepturilor sale fundamentale. De aceea, așa cum s-a evidențiat, în istoria filosofică și politică modernă a drepturilor omului², a cărui centru simbolic este considerată a fi *Declarația drepturilor și cetățeanului* din 1789, *Declarația* din 1948 marchează o nouă etapă în evoluția problematicii prin faptul că drepturilor afirmate în document li se conferă acum o valoare și deschidere universală și, implicit, o protecție din partea comunității internaționale³.

Prezentă și misionară în mijlocul societății contemporane, globalizate și secularizate, Biserica Ortodoxă a intrat nemijlocit și inevitabil în contact cu discursul drepturilor omului, față de care a trebuit să exprime un punct de vedere. Însă, cum receptează în general Biserica Ortodoxă problematica actuală a drepturilor omului? Sunt drepturile individului compatibile cu valorile și principiile morale de viață evanghelice promovate de către

1 Vezi Titus Corlățean, „Evoluția protecției drepturilor fundamentale ale omului în sistemul modern și contemporan european – o perspectivă creștină”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 6 (2018), nr. 2, Les Arcs, Editions Iarsic, p. 33. *Declarația Universală a Drepturilor Omului* apare într-un moment și context istoric în care au fost adoptate mai multe documente și instrumente politice și civile prin care să se urmărească garantarea respectării drepturilor omului. Astfel, în 1945 a fost adoptată *Carta Organizației Națiunilor Unite*, iar în 1966 două pacte, unul privind drepturile civile și politice, iar celălalt privind drepturile economice, sociale și culturale. Pentru mai multe detalii, a se vedea și Titus Corlățean, *Protecția europeană și internațională a Drepturilor omului*, ediția a doua, București, Editura Univers Juridic, 2015, p. 10.

2 *Declarația Universală a Drepturilor Omului* a fost prefațată de alte documente politice ale epocii moderne precum: Magna Charta Libertatum (1215), Drepturile Națiunilor (1539), Petition of Rights (1629), Bill of Rights (1688), *Declarația Cetățenilor din Virginia* (1689), *Declarația de Independență a Poporului American* (1776).

3 Cf. Danièle Lochak, *Les droits de l'homme*, nouvelle édition, Paris, Éditions La Découverte, 2005, p. 3.

Biserică? Poate fi conciliat principiul libertății și al autonomiei individuale, ce animă drepturile omului, cu învățătura antropologiei creștine centrată pe persoană și pe comuniune interpersonală? În ce măsură poate adopta Biserica Ortodoxă principiile drepturilor omului ca bază a prezenței și a implicării sale în societatea de astăzi? Acestea sunt doar câteva dintre întrebările care ghidează demersul nostru în care ne propunem să prezentăm modul în care drepturile omului au fost interpretate din perspectiva teologiei ortodoxe.

1. Precizare, nuanțare, completare – considerații asupra drepturilor omului în perspectiva teologiei ortodoxe

În principiu, putem să afirmăm faptul că Biserica Ortodoxă⁴ a receptat pozitiv *Declarația Universală a Drepturilor Omului* și discursul despre drepturile omului, văzând, așa cum sesizează Patriarhul României, în promovarea demnității și a libertății omului și în apărarea drepturilor sale fundamentale de către statul secular „tot atâtea imperative care structurează esențial discursul social al Bisericii”⁵.

În documentul „*Pentru viața lumii*”, elaborat de către Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă din America (GOARCH) și care reflectă poziția acesteia față de diferite probleme sociale ale lumii actuale, atitudinea deschisă a Bisericii față de chestiunea drepturilor omului este redată prin surprin-

4 Biserica Ortodoxă Rusă și Arhiepiscopia Greacă Ortodoxă din America (GOARCH) au emis fiecare câte un document prin care și-au exprimat poziția oficială față de chestiunea drepturilor omului. Poziția Bisericii Ortodoxe Ruse vizavi de drepturile omului este exprimată în documentul intitulat „Fundamentele Bisericii Ortodoxe Ruse despre demnitate, libertate și drepturile omului”, datat iunie 2008. O scurtă analiză teologică a acestui document găsim la Anton-Viorel Pop, „Drepturile omului reflectate în Documentul Bisericii Ortodoxe Ruse din 2008”, în *Astra Salvensis* VIII (2020), nr. 15, pp. 179-189. În ceea ce privește Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă din America (GOARCH) aceasta a elaborat și făcut public în anul 2020 documentul „For the Life of the World. Toward a Social Ethos of the Orthodox Church”, în care a dedicat o secțiune problematicii drepturilor omului. Documentul poate fi accesat în limba engleză la pagina de internet: <https://www.goarch.org/social-ethos> (accesat la data de 28 iulie 2021). În limba română, documentul a apărut în traducerea lui Petre Maican și a lui Viorel Coman. *Vezi Pentru viața lumii. Către un etos social al Bisericii Ortodoxe*, Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2020, p. 140.

5 †Daniel Ciobotea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Drepturile omului – câteva considerații teologice”, în *Știința mântuirii. Vocația mistică și misionară a teologiei*, București, Editura Basilica, 2014, p. 122.

derea ideii că „creștinii ortodocși pot – și ar trebui – să adopte discursul drepturilor omului, atunci când încearcă să promoveze dreptatea și pacea între popoare și națiuni și atunci când încearcă să-l apere pe cel slab de cel puternic, pe cel oprimat de opresori și pe băștinaș de cel care caută să-l exploateze”⁶. Cu toate acestea, autorii documentului mai sus menționat arată că sunt conștienți de limitele discursului drepturilor omului, „care nu spune tot ce ar putea și ar trebui spus despre demnitatea și măreția profundă a creaturilor modelate după chipul lui Dumnezeu”. Însă, chiar și așa stând lucrurile, este subliniat meritul aceluiași discurs de a manifesta respect și deschidere față de originea religioasă a demnității umane într-o manieră ce favorizează cooperarea internațională și religioasă, „în activitatea referitoare la drepturile civile și la dreptatea civilă”⁷. Or, acest fapt nu poate să fie decât salutată de către Biserica Ortodoxă.

Pe de altă parte, cu toate că în *Declarația Universală a Drepturilor Omului* nu se fac referiri exprese la credința și la valorile moral creștine, articolele sale reflectând mai degrabă etosul secular modern, ieșit din creuzetul ideatic al Revoluției franceze, totuși urme ale gândirii creștine într-o formă secularizată, de uz comun, transpar din formulările *Declarației universale a Drepturilor Omului*. Părintele Vasile Răducă consideră în acest sens că ideea articolului 1 al Declarației, potrivit căreia, „toate ființele se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi”, este inspirată din antropologia creștină⁸. Considerăm că respectiva idee își găsește fundamentare teologică în afirmația că Dumnezeu i-a creat pe toți oamenii „după chipul Său” (Facerea 1:27), ceea ce dovedește realitatea că fiecare om este adus la viață și chemat la o existență liberă și este, totodată, egal în demnitate și în drepturi cu ceilalți oameni. Mai mult decât atât, ideea egalității tuturor oamenilor în Hristos, Care prin întruparea și jertfa Lui mântuitoare a desființat toate barierele etnice, sociale și religioase, reprezintă o coordonată esențială a mesajului evanghelic noutestamentar (cf. Coloseni 3:11).

Legat de aceeași problematică, a fondului creștin al *Declarației Universale a Drepturilor Omului*, ne reține atenția și următorul aspect care a fost sesizat. Și anume că, deși în privința conceptului de drepturi ale omu-

6 *** , *Pentru viața lumii. Către un etos social al Bisericii*, VII, § 61, disponibil la <https://www.goarch.org/social-ethos> (accesat la data de 28 iulie 2021).

7 *Ibidem*.

8 Vezi Vasile Răducă, „Perspectiva creștină asupra drepturilor omului”, în Răzvan Nicolae Stan (ed.), *Biserica Ortodoxă și drepturile omului. Paradigme, fundamente, implicații*, București, Editura Univers Juridic, 2010, p. 197.

lui se operează astăzi cu un limbaj neutru și nu se fac trimiteri la originile religioase ale valorilor pe care aceste drepturi le apără, nu poate fi contestat totuși faptul că „rădăcinile istorice ale respectivelor idei sunt adânc înfip-te în solul Evangheliei și al mărturisirii acesteia”⁹. Prin urmare, avem convingerea că această premisă constituie pentru Biserica Ortodoxă o fericită oportunitate de a reafirma și de a reaminti în discursul acesteia vizavi de problematica drepturilor omului făgașul genuin creștin al valorilor pe care drepturile omului le protejează, dar și de a le situa într-un context de înțelegere mult mai larg, unul ce vizează sensul și menirea existenței omului și legătura acestuia cu Împărăția lui Dumnezeu.

Declarația Universală a Drepturilor Omului postulează o origine comună a tuturor ființelor umane sau o subînțelege din moment ce se afirmă că toți oamenii se nasc liberi și egali în drepturi și demnitate, însă nu specifică concret care sau *cine* este sursa sau izvorul acestei origini comune a lor. Creștinismul aduce, astfel, în această privință un plus de înțelegere, prin aceea că subliniază adevărul conform căruia originea comună a tuturor oamenilor se află în Dumnezeu, care este nu numai Creatorul lumii, ci și Tatăl întregii omeniri. „Dumnezeu, Care a făcut lumea și toate cele ce sunt în ea (...) a făcut dintr-un sânge întreg neamul omenesc” (Fapte 17:24,26), accentuează Apostolul Neamurilor, Sfântul Pavel, în discursul său din Areopag, originea divină a naturii umane. Din această perspectivă, susținem că originea comună a tuturor persoanelor în Dumnezeu explică mult mai clar de ce toți oamenii – și oferă, prin urmare, un fundament mult mai consistent afirmației că aceștia – „trebuie să se comporte unii față de alții în spiritul fraternității”, așa cum stipulează primul articol al Declarației.

Pe lângă faptul că afirmarea originii naturii comune a tuturor oamenilor îi leagă pe aceștia într-o mare familie, respectiva origine comună a lor este, potrivit arhiepiscopului Anastasios Yannoulatos, esențială și pentru că evidențiază menirea lor comună, care nu este alta decât ridicarea ființei umane de la simpla coexistență biologică la o comuniune a iubirii (κοινωνία ἀγάπης), după modelul Dumnezeului Treimic¹⁰. Potrivit pă-

9 *** , *Pentru viața lumii...*, VII, § 61, disponibil la <https://www.goarch.org/social-ethos> (accesat la data de 28 iulie 2021).

10 Cf. Anastasios Yannoulatos, „Eastern Orthodoxy and Human Rights”, în *International Review of Mission*, LXXIII (1984), nr. 292, pp. 454-466. Vezi în limba română Anastasios Yannoulatos, „Ortodoxia Răsăriteană și drepturile omului”, în Răzvan Nicolae Stan (ed.), *Biserica Ortodoxă și drepturile omului...*, p. 70.

rintelui Emmanuel Clapsis, originea divină a umanității exprimă convingerea fermă că în viziunea teologiei ortodoxe drepturile omului nu pot fi înțelese în afara relației intrinseci dintre Dumnezeu și om. Această relație presupune, totodată, și o continuă dependență a umanității de Dumnezeu și, nu în ultimul rând, adevărul că umanitatea își găsește împlinirea în Împărăția Lui. Mai mult decât atât, în opinia părintelui E. Clapsis, credința în originea divină comună a umanității ne determină să sesizăm în același timp unitatea acestora și să percepem demnitatea umană ca primindu-și fundamentarea în prezența iubitoare a lui Dumnezeu în toți oamenii. Prin urmare, toți oamenii sunt egali și se bucură de aceeași demnitate pentru că toți sunt purtători ai chipului lui Dumnezeu și destinați unei permanente relații de comuniune cu Creatorul lor¹¹.

Teologii ortodocși aduc, însă, și alte nuanțări în privința receptării și a înțelegerii conceptului de drepturi ale omului din perspectivă creștină. Astfel, o problemă vizată în abordările mai multor teologi a fost aceea a raportului dintre drepturi și responsabilități în aplicarea drepturilor omului astăzi. Părintele Stanley Harakas evidențiază în acest sens ideea că în cazul drepturilor omului din perspectiva modernă, seculară, accentul cade mai mult pe afirmarea și revendicarea drepturilor de către individ și mai puțin pe cea a îndeplinirii datoriilor sau a responsabilităților sale. În schimb, precizează același autor, tradiția creștină, fără să disocieze ideea de drept de cea a datoriei, valorizează cu precădere rolul datoriei sau al responsabilității persoanei față de semenii¹². Părintele Stanley Harakas argumentează prin

11 A se vedea mai multe detalii în Emmanuel CLAPSIS, „Human Rights and the Orthodox Church in a Global World”, în *ΘΕΟΛΟΓΙΑ* 2 (2016), p. 123.

12 Filosoful american Richard Rorty, asociat cel mai frecvent cu mișcările filozofice ale pragmatismului și unul dintre cei mai controversați filosofi actuali, afirmă faptul că solidaritatea se creează atunci când cineva lărgeste sensul cuvântului „noi” prin compasiune către ceilalți care suferă în lume. În viziunea sa, a fi solidar cu cineva înseamnă să acționezi activ în lucrarea de a-l include pe respectivul om în grupul tău de apropiați. Rorty subliniază că drepturile omului sunt acordate oamenilor doar pentru faptul că sunt ființe umane care își pot folosi rațiunea. Diferențele nu contează în fața solidarității. Prin urmare, solidaritatea este abilitatea de a vedea tot mai mult diferențele tradiționale (de religie, de rasă, de etnie) ca fiind neimportante, atunci când le comparăm cu similitudinile pe care le avem în ceea ce privește suferința și durerea oamenilor. În viziunea lui, solidaritatea nu se găsește, ci trebuie creată. Solidaritatea este o virtute pe care o câștigăm prin lărgirea apartenenței la un grup, care face să includă și alte grupuri care suferă. În pledoaria sa, Rorty prezintă mai multe caracteristici ale solidarității. În primul rând, solidaritatea trebuie înțeleasă ca

urmare că, în duh creștin, iubirea pentru semeni solicită adesea „sacrificarea” propriului drept al persoanei pentru binele celuilalt sau iertarea celorlalți atunci când dreptul cuiva a fost încălcat¹³.

O argumentare oarecum similară cu cea a părintelui Stanley Harakas întâlnim și la teologul și filosoful ortodox Christos Yannaras. El susține că în respectarea și protejarea drepturilor omului în zilele noastre centrul de greutate cade pe individ și nu pe comunitate. Mai mult decât atât, teo-

produsul unei gândiri raționale, dar și o obligație morală. În al doilea rând, solidaritatea înseamnă lărgirea grupului privat al lui „noi” și transformarea lui în „noi toți”. În al treilea rând, solidaritatea trebuie să conducă spre schimbări reale și acțiuni. În al patrulea rând, cheia formării solidarității depinde de similitudinile și diferențele care afectează oamenii cel mai mult. Vezi Richard Rorty, *An Ethics for Today: Finding Common Ground between Philosophy and Religion*, New York, Columbia University Press, 2011, pp. 13-16; Irene Ludji, „The Ethics of Solidarity and Human Rights: Insights from the World Council of Churches on United Nations Reform”, în *The Ecumenical Review*, 70.3, october 2018, pp. 434-437. Filosoful și teologul Anselm Kyongsuk Min vine cu o perspectivă opusă celei susținute de Rorty, aducând ca argument faptul că tocmai diferențele noastre ne fac să fim ființe umane unice cu drepturi. Cu cât conștientizăm diferențele pe care le avem, cu atât suntem mai solidari cu ceilalți oameni. În viziunea lui Min, *constința multiplicității* în viața societății duce la o dublă dialectică în relația noastră cu ceilalți. Autorul numește aceasta *dialectica diferențierii* (în care suntem făcuți să fim tot mai mult conștienți de diferențe) și *dialectica interdependenței* (în care suntem obligați să găsim o cale de a trăi împreună în pofida diferențelor pe care le avem). Solidaritatea este un act care apare prin înțelegerea acestor noțiuni dialectice. Pentru Min e imposibil să construim solidaritatea fără a recunoaște diferențele. În viziunea sa, solidaritatea este ceva care se află înăuntrul omului, fiind inerentă și intrinsecă existenței umane, ca atare trebuie doar activată, ea fiind deja prezentă în natura umană. De la Min, putem înțelege că, pentru a practica solidaritatea, un om trebuie să înțeleagă câteva lucruri. În primul rând, dubla dialectică în care diferențele și interdependența ne conectează și ne afectează pe fiecare. În al doilea rând, trebuie să înțelegem că abilitatea de a fi în solidaritate cu ceilalți depinde de capacitatea de a avea introspecție care ne duce spre recunoașterea interdependenței. Solidaritatea înseamnă, de fapt, trezirea sensului care deja se află înăuntrul nostru. În al treilea rând, trebuie să înțelegem că solidaritatea trebuie să ducă spre acțiuni concrete a căutării celuilalt pentru a lucra pacea și dreptatea. Dreptatea aici trebuie înțeleasă ca una care cauzează schimbări și care transformă un sistem nedrept. Așadar, înțelegerea asupra solidarității trebuie să ducă nu doar la respectarea diferențelor noastre, ci și la aprecierea acestora pentru solidaritate. Vezi Anselm Kyongsuk Min, *The Solidarity of Others in a Divided World*, New York, T&T Clark International, 2004, pp. 65-82, 194, 228; Irene Ludji, „The Ethics of Solidarity and Human Rights...”, pp. 436-438.

13 Stanley S. Harakas, „Drepturile omului: perspectiva Ortodoxiei răsăritene”, în Răzvan Nicolae Stan (ed.), *Biserica Ortodoxă și drepturile omului...*, pp. 340-341. A se vedea și †Daniel Ciobotea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Drepturile omului...”, p. 124.

logul grec observă faptul că în Antichitate se pune accentul pe majoritatea indivizilor care participau la actul de decizie politică și formau astfel polisul. Or, comparând situația actuală cu cea din Antichitate, viziunea actuală asupra drepturilor omului este considerată de Yannaras un regres al modernității¹⁴. În orice caz, din perspectiva celor menționate mai sus, se poate reține ideea că, în ceea ce privește drepturile omului, creștinismul depășește viziunea strict legalistă a acestora și propune o viziune mult mai cuprinzătoare a înțelegerii lor. Fără a nega importanța afirmării drepturilor omului și mai ales a celor individuale, teologia ortodoxă insistă, deci, pe lecturarea și pe aplicarea lor în duhul iubirii treimice și a iubirii chenotice, după exemplul lui Hristos.

Definirea conceptului de libertate este esențial pentru modul în care sunt înțelese și invocate drepturile omului astăzi. Legat de această chestiune, patriarhul ecumenic Bartolomeu I arată că în cultura seculară a societății actuale cele două sunt percepute cel mai adesea ca realități și concepte absolute. Din perspectivă creștină însă, libertatea nu poate fi decât relativă. Față de tendința societății actuale de a vedea în libertate capacitatea de opțiune a individului sau posibilitatea acestuia de a face ceea ce îi place sau îl mulțumește, credința creștină vorbește despre o libertate a omului care își are originea în Dumnezeu și este susținută de harul divin¹⁵. Identificarea libertății omului cu opțiunea pentru un lucru sau altul este un semn al realității umanității căzute, păcătoase, fragile, mânate de egoism. Din această perspectivă, adevăratul scop al libertății omului nu se reduce la împlinirea nevoilor sale egoiste. Libertatea în creștinism înseamnă în principal concilierea voinței umane cu cea divină. Libertatea autentică a omului este doar aceea care are drept conținut al ei iubirea pentru semenii și cea care duce la cunoașterea lui Dumnezeu. În acest sens, patriarhul ecumenic Bartolomeu I remarcă faptul că adevărata și autentică libertate a omului se arată, în mod paradoxal, în totală dependență a omului de Dumnezeu. Prin urmare, libertatea lui Dumnezeu, potrivit Sanctității Sale, „determină și definește libertatea umanității”¹⁶ și trebuie să fie înțeleasă ca o aplicare a dreptății lui Dumnezeu, adică o respectare a poruncilor și voinței divine. Rezultă,

14 Cf. Christos Yannaras, „Human Rights and the Orthodox Church”, în *Θεολογία* (2002), nr. 2, pp. 382-384.

15 Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, *Întâlnire cu taina. O prezentare contemporană a Ortodoxiei*, trad. Ștefan L. Toma, Sibiu, Editura Andreiana, 2016, pp. 202-203.

16 *Ibidem*, pp. 205-206.

așadar, că în viziunea creștină libertatea reprezintă, totodată, atât un drept, cât și o responsabilitate pe care omul trebuie să o împlinească¹⁷.

Observăm faptul că majoritatea teologilor se concentrează pe noțiunile care vorbesc despre pericolul secularizării drepturilor omului, despre forma actuală de aplicabilitate universală desuetă a acestora, despre nevoia de a introduce elemente de spiritualitate creștină în textele oficiale ale drepturilor omului. Părintele Cătălin Varga, însă, subliniază faptul că pe lângă aspectele respective care sunt necesare și binevenite trebuie introdusă și dimensiunea biblică revelată a drepturilor omului și recuperarea sensului biblic al drepturilor omului, în ciuda dificultăților de ordin politic care urmăresc denaturarea dimensiunii religioase a conceptului. În viziunea autorului, soluția pentru depășirea actualei crize a drepturilor omului este revenirea la izvoarele biblice și înțelegerea faptului că drepturile omului nu sunt altceva decât niște daruri oferite de Dumnezeu pentru a le potența înspre unicul drept al omului: dreptul la sfințire/sfințenie, împlinirea acestuia venind ca o încununare a tuturor drepturilor și ținută spre care trebuie să tindă fiecare persoană¹⁸.

2. Misiunea de reîncreștinare a drepturilor omului

În perioada Vechiului Testament, dreptul reprezintă definirea maximă a umanului. Acest maximalism uman era stabilit din perspectiva Legii Vechi a cărei chintesență este Decalogul. Dacă omul Vechiului Testament ajungea la forma sa plină prin raportarea la aceste Table ale Legii, care, deși sunt rezultatul Revelației dumnezeiești, rămân, totuși, exterioare, omul Noului Testament se maximizează internalizând deplin legea iubirii. Respectiva lege este marcă, indicator și condiție soteriologică obligatorie pentru omul creștin. Observăm că, dacă dreptul este contrapus sfântului (din cele două etape biblice), ajungem la simpla reducere: exterior-interior. Dreptul este îndreptățit prin raportarea la Lege, iar sfântul are ca scop al vieții dobândirea Duhului Sfânt (Sfântul Serafim de Sarov).

În spațiul european, dezvoltarea legată de religie și de drepturile omului se raportează cronologic în primul rând la religia iudaică, care consacra biblic rolul de *popor ales*, inclusiv după potopul care avea să marcheze

17 Vezi și Anastasios Yannoulatos, „Ortodoxia Răsăriteană și drepturile omului”..., p. 72.

18 Cătălin Varga, *Drepturile omului în Vechiul Testament*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021, pp. 24, 30-32.

rolul lui Noe în continuarea umanității ce trebuia să plătească pentru păcat. Drepturile primite de *poporul ales* au fost pe deplin consacrate prin Legea lui Moise, fundamentată pe cele Zece Porunci. Respectivele drepturi, dar și obligațiile corelative, se manifestau în relațiile dintre oameni și Dumnezeu, dar și în relațiile interumane. Noua lege a iubirii adusă de Hristos în lume extinde noțiunea de *popor ales* și la celelalte neamuri, deschise spre primirea mărturiei evanghelice. Observăm cum se prefigurează caracterul universal al drepturilor omului, ca prerogative inerente ființei umane, caracter ce va fi consacrat ulterior, prin instrumente juridice internaționale¹⁹. Oamenii sunt creați după chipul lui Dumnezeu, ceea ce exprimă pe de-o parte fundamentul demnității umane, iar pe de altă parte fundamentul pentru drepturile omului²⁰. În acest sens, papa Ioan Paul al II-lea scrie în enciclica *Evangelium Vitae*: „omul, deși, este înrudit cu pulberea pământului, el este în lume manifestarea lui Dumnezeu, semn al prezenței Lui, semn al slavei Lui. Omului îi este oferită o demnitate care își are rădăcinile în legătura ființială care îl unește cu Dumnezeu. În om oglindește un reflex al realității Însesi a lui Dumnezeu”²¹.

Din perspectiva religiei creștine legătura dintre *imago Dei* și drepturile omului se regăsește la un nivel central, și nu la unul periferic. Ea poate fi privită ca temelia demnității umane, în sensul că demnitate înseamnă poziția pe care o avem în actul Creației. Oamenii pot deveni dumnezei după har și au puterea de a fi veșnici în Împărăția lui Dumnezeu. Astfel, din această putere sau capacitate a omului îndumnezeit reiese consecința *egalității în calitatea de posesori de drepturi*²², deoarece fiecare persoană este creată după chipul lui Dumnezeu și tinde spre asemănarea cu El. Deosebirea dintre demnitatea umană și cea creștină este următoarea: demnitatea umană este *chipul omului în om*, pe când demnitatea creștină este *chipul lui Dumnezeu în om*.

Îndreptățirea prin Lege este rezolvată într-un mod admirabil de Hristos în întâlnirea cu tânărul bogat căruia în final îi cere să-L urmeze.

19 Titus Corlățean, „Evoluția protecției drepturilor fundamentale ale omului...”, p. 32.

20 M. Christian Green, John Witte Jr., *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, edited by Dinah Shelton, Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 18. Vezi și Titus Corlățean, „Evoluția protecției drepturilor fundamentale...”, pp. 28-29.

21 Papa Ioan Paul al II-lea, *Enciclice (Evangelium Vitae)*, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2008, p. 624.

22 Jeremy Waldron, „Chipul lui Dumnezeu: drepturi, rațiune și ordine”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă*, București, Editura Viața și sănătate, vol. 1 (2011), p. 22.

Cu alte cuvinte, dreptatea în Noul Testament ține de o relație dintre persoană și Persoană. Astfel, dreptatea trebuie văzută ca îndreptare și bună-tate. Dreptatea nu e datorie, iar datoria nu este o lege impersonală, ci un adevărat angajament iubitor, căci datoria este Dumnezeu ca persoană. În viziunea părintelui George Remete, omul nu are dreptul și nici puterea de a judeca decât ceea ce iubește. De exemplu, numai părintele îl poate judeca autentic pe copil, pentru că numai el îl cunoaște ființial. Respectivul lucru arată că originea, temeiul și sensul existenței este Iubirea originară ca paternitate²³. Dragostea pentru propriii copii este firească, iar dragostea pentru părinți este o virtute. Din acest motiv nu există o poruncă a părinților să-și iubească odraslele, deoarece aceasta e în legea firii, ci există o poruncă să ne cinstim părinții. Porunca spune nu „să iubești pe tatăl tău și pe mama ta”, ci, „să cinstești...”, căci abuzând de iubirea care este în firea părinților, copiii ajung ușor să-i necinstească²⁴.

Până la urmă, părintele nu are niciun drept asupra propriului copil, pentru că nu pretinde nimic pentru soarta lui, deoarece adevăratul părinte este, de fapt, Dumnezeu, iar omul nu este destul de recunoscător pentru darul de a se numi „părinte”. Din această perspectivă, formula „drepturile omului” sau „drepturile individului” sunt nedepline. Omul nu este nici drept, nici ființă, ci el este numai un dar și nu are niciun drept și nu poate pretinde nimic, ci poate numai mulțumi pentru faptul că există²⁵. Omul este un dar care trebuie să devină o persoană euharistică. Omul euharistic nu este o ființă mecanică, artificială, automatizată, determinată exclusiv de stimuli externi, ci el este o ființă spirituală, un *imago Dei*.

Spiritualitatea omului (*imago Dei*) îi acordă acestuia o demnitate unică, demnitate din care rezultă și drepturile sale. Omul nu este doar un simplu mecanism biologic, ci el deține și o latură spirituală, element pe care torționarii și cei care au aplicat practici de spălare a creierului din toate vremurile istorice nu l-au înțeles. Trupul unui om poate fi înfometat, bătut, maltrat, dar atributul spiritualității din om nu poate fi distrus sau anulat prin mecanismele de tortură²⁶. În viziunea părintelui Doru Costache, omul

23 George Remete, *Leacuri contra evlaviei*, București, Editura Paideia, 2018, p. 117.

24 Savatie Baștovoii, *Cartea pentru bărbați*, București, Editura Cathisma, 2019, pp. 102-103.

25 George Remete, *Leacuri contra evlaviei,...*, pp. 117-118.

26 Constantin Ghioancă, „Fundamentarea libertății de conștiință în drepturile omului: provocări aduse de emergența filosofiei postumane”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 6, nr. 1/2018, Les Arcs, Editions Iarsic, p. 437.

nu este un obiect care să fie posedat, ci persoană dăruită cu măreția unei vocații pe care nu o are nicio altă ființă. Prin ocolirea legii dumnezeiești, făcând abstracție de demnitatea umană, lumea actuală pare a se complăce în situația de a dori să depășească anumite dificultăți prin soluții rapide și temporare, ineficiente și contraproductive *à la long*. Dificultățile și provocările societății contemporane se rezolvă în Hristos și în Biserică. Numai în acest mod pot fi depășite tensiunile respective. În Hristos și în Biserică, bărbatul și femeia se eliberează de pretențiile supremației, dar și de confuzia vocațiilor și de reciproca exploatare pătimasă, prin experimentarea în comun a unui mod frumos de a trăi²⁷.

Hristos la botez aduce ca ultim argument în fața smereniei lui Ioan rolul împlinirii dreptății divine: „ca să împlinim toată dreptatea” (Matei 3:15). Dreptatea lui Dumnezeu este deasupra dreptății oamenilor, adesea spulberând rațiunile omenești pe care se întemeiază oamenii în dreptatea și îndreptățirea lor. Drepturile omului ca și o convenție, ca și un set de legi ce se pretind infailibile pe alocuri poate fi asimilată cu legea morală naturală specific umană. Însă, convenția rămâne tot ca o simplă exterioritate, la care omul modern se raportează juridic, legalist. Născute dintr-o pornire voit universală și profund umană (în sens filantropic), drepturile omului sunt totuși o cădere din legea iubirii proclamată de Hristos. Iubirea, de altfel, este cea mai falsificată dintre valorile creștinismului. Ceea ce insinuează aceste drepturi ale omului este că obligațiile omului sunt chestiuni secundare (sau terțe) pentru că simpla condiție de om (născut sau nenăscut încă) îl îmbogățește cu drepturi mai mult sau mai puțin fundamentale.

Contemporaneitatea ne servește într-un mod generos cu momente de inumanitate a drepturilor omului, arătându-ne că ele sunt în majoritatea lor „suicidare”: dreptul la homosexualitate, dreptul la eutanasiere, dreptul la clonare, dreptul la sadism și perversiuni. Drepturile omului sunt, de fapt, drepturile *împotriva* omului. Drepturile actuale sunt drepturi „împotriva”, nu drepturi „pentru”: drepturile copilului împotriva părinților, drepturile elevului împotriva profesorilor, drepturile minorității împotriva majorității, drepturile bolii împotriva sănătății, drepturile morții împotriva vieții²⁸.

27 Doru Costache, „Legalizarea prostituției, drepturile omului și noblețea creației lui Dumnezeu”, în *Legiferarea Prostituției, o lege a fărădelegii. Argumente moral-religioase, juridice, sociologice și medicale împotriva dezincriminării prostituției*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2002, pp. 8-9.

28 George Remete, *Leacuri contra evlaviei...*, p. 118.

Observăm că omul are dreptul la toate adicțiile și perversiunile promovate de societatea actuală, dar nu mai are dreptul la a fi fișec: ai dreptul să mergi spre iad și nu mai ai dreptul să mergi spre rai.

Sunt câteva linii de acțiune care modifică reperatele fundamentale și sistemul de valori la nivelul întregii lumi. De exemplu, în ceea ce privește familia, ideologia neomarxistă urmărește consacrarea principiului că Statul este proprietarul unui copil (cazul statelor nordice), iar nu părinții, precum și răspândirea ideii conform căreia familia naturală și funcționarea acesteia au ajuns obstacole în calea dezvoltării personalității unui copil. De asemenea, sunt tot mai prezente tendințele de reinterpretare a principiului egalității și nediscriminării sau filozofia *gender*. Teoria acestor „salvatori” demonstrează că rolurile de gen pentru bărbat și femeie ar trebui anulate, astfel încât noul concept desemnează rolurile de gen imprimate de opinia publică, socială și culturală, și nu de sexul biologic (bărbat sau femeie). O altă mutație care vine din partea politicilor promovate de Bruxelles și de alte state membre vest-europene, se referă la modificări privind legislațiile naționale pe teme precum legiferarea căsătoriilor LGBT sau a adopțiilor de copii. Putem menționa și legalizarea într-o serie de state europene a statutului de gen care contrazice identitatea naturală a ființei umane fundamentată pe identitatea de gen biologic *bărbat-femeie*, cum ar fi spre exemplu identitatea transsexuală. O altă provocare se referă la dezvoltarea unei atitudini de *corectitudine politică* din partea politicienilor europeni, care limitează libertatea de conștiință și libertatea religioasă, drepturi fundamentale ale omului care sunt tot mai viciate de noua interpretare progresistă²⁹.

În ceea ce privește Drepturile omului, acestea suferă și vor suferi anume modificări sau reinterpretări. Pe măsură ce ne îndreptăm către așa-zisa societate postumanistă, va fi tot mai greu să discutăm despre drepturile omului în modul clasic și original. Noul om (omul viitorului) va redefini conștiința, reducând-o la o sumă de percepții pe care noi le avem asupra realității, prin mijlocirea sau intervenția limbajului³⁰. Sub masca falsă a toleranței și a respectării diversității se instaurează lupta drepturilor de grup în defavoarea drepturilor naturale ale persoanei umane. Ideologia neoliberală progresistă este deghizată în apostol al drepturilor copiilor, când, de fapt,

29 Titus Corlățean, „Evoluția protecției drepturilor fundamentale ale omului în sistemul modern și contemporan european”..., pp. 37-41.

30 Constantin Ghioancă, „Fundamentarea libertății de conștiință în drepturile omului”..., p. 443.

devine doar o propagandă a drepturilor în defavoarea copiilor nenăscuți, este deghizată în apostol al drepturilor omului, când, de fapt, sabotează demnitatea umană prin impunerea unor viziuni și concepții care deteriorează starea și ordinea naturală a firii umane³¹.

Concluzii

Chestiunea drepturilor omului este o preocupare actuală a Bisericii Ortodoxe deoarece aceasta luptă la rândul ei pentru dreptul la viață (veșnică), pentru libertatea de conștiință (în duhul legii lui Hristos), pentru apărarea și promovarea demnității umane (fundamentate pe realitatea antropologică a creării omului după chipul lui Dumnezeu). Biserica Ortodoxă acceptă principial discursul despre drepturile omului, dar propune, față de versiunea și conținutul lor secular-umanist, o manieră a interpretării, a înțelegerii și a aplicării lor în societate din perspectiva scopului principal al omului care este pregătirea pentru Împărăția lui Dumnezeu. Biserica Ortodoxă accentuează astfel fondul genuin creștin al principiilor care fundamentează drepturile omului, insistând și îndemnând totodată actorii politici, sociali sau chiar religioși la recuperarea dimensiunii revelate a acestora și a sensului lor eminent biblic. Procedându-se în acest fel, drepturile omului vor ajunge să fie înțelese ca daruri ale lui Dumnezeu și vor fi situate în perspectiva unicului drept al omului: dreptul la sfințire. O astfel de lectură biblică și teologică a drepturilor omului va clarifica adevărata și autentică semnificație a ceea ce înseamnă drept, dreptate și drepturi și va pune capăt crizei drepturilor omului și tendinței de dezumanizare care amenință discursul drepturilor omului în zilele noastre.

Bibliografie:

- * Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I, *Întâlnire cu taina. O prezentare contemporană a Ortodoxiei*, trad. Ștefan L. Toma, Sibiu, Editura Andreiana, 2016.
- * Baștovoi, Savatie, *Cartea pentru bărbați*, București, Editura Cathisma, 2019.
- * †Daniel Ciobotea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, „Drepturile omului – câteva considerații teologice”, în *Știința mântuirii. Vocația mistică și misionară a teologiei*, București, Editura Basilica, 2014.

31 † Episcopul Ignatie, *Maladia ideologiei și terapia Adevărului*, Huși, Editura Horeb, 2020, pp. 50, 103-104.

- ✦ Clapsis, Emmanuel, „Human Rights and the Orthodox Church in a Global World”, în *ΘΕΟΛΟΓΙΑ* 2 (2016).
- ✦ Corlățean, Titus, „Evoluția protecției drepturilor fundamentale ale omului în sistemul modern și contemporan european – o perspectivă creștină”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 6 (2018), nr. 2, Les Arcs, France, Editions Iarsic.
- ✦ Idem, *Protecția europeană și internațională a Drepturilor omului*, ediția a doua, București, Editura Univers Juridic, 2015.
- ✦ Costache, Doru, „Legalizarea prostituției, drepturile omului și noblețea creației lui Dumnezeu”, în *Legiferarea Prostituției, o lege a fărădelegii. Argumente moral-religioase, juridice, sociologice și medicale împotriva dezincriminării prostituției*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 2002.
- ✦ ***, „For the Life of the World. Toward a Social Ethos of the Orthodox Church”, disponibil la <https://www.goarch.org/social-ethos> (accesat la data de 28 iulie 2021). În limba română, documentul a apărut în traducerea lui Petre Maican și a lui Viorel Coman, *Pentru viața lumii. Către un etos social al Bisericii Ortodoxe*, Oradea, Editura Ratio et Revelatio, 2020.
- ✦ Ghioancă, Constantin, „Fundamentarea libertății de conștiință în drepturile omului: provocări aduse de emergența filosofiei postumane”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, vol. 6, nr. 1 (2018), Les Arcs, Editions Iarsic.
- ✦ Green, M. Christian / Witte Jr., John, *The Oxford Handbook of International Human Rights Law*, edited by Dinah Shelton, Oxford, Oxford University Press, 2013.
- ✦ Harakas, Stanley S., „Drepturile omului: perspectiva Ortodoxiei răsăritene”, în Răzvan Nicolae Stan (ed.), *Biserica Ortodoxă și drepturile omului. Paradigme, fundamente, implicații*, București, Editura Univers Juridic, 2010.
- ✦ † Episcopul Ignatie, *Maladia ideologiei și terapia Adevărului*, Huși, Editura Horeb, 2020.
- ✦ Papa Ioan Paul al II-lea, *Enciclice (Evangelium Vitae)*, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, 2008.
- ✦ Lochak, Danièle, *Les droits de l'homme*, nouvelle édition, Paris, Éditions La Découverte, 2005.
- ✦ Ludji, Irene, „The Ethics of Solidarity and Human Rights: Insights from the World Council of Churches on United Nations Reform”, în *The Ecumenical Review*, 70.3, october 2018.
- ✦ Min, Anselm Kyongsuk, *The Solidarity of Others in a Divided World*, New York, T&T Clark International, 2004.

- ✦ Pop, Anton-Viorel, „Drepturile omului reflectate în Documentul Bisericii Ortodoxe Ruse din 2008”, în *Astra Salvensis VIII* (2020), nr. 15.
- ✦ Răducă, Vasile, „Perspectiva creștină asupra drepturilor omului”, în Răzvan Nicolae Stan (ed.), *Biserica Ortodoxă și drepturile omului. Paradigme, fundamente, implicații*, București, Editura Univers Juridic, 2010.
- ✦ Remete, George, *Leacuri contra evlaviei*, București, Editura Paideia, 2018.
- ✦ Rorty, Richard, *An Ethics for Today: Finding Common Ground between Philosophy and Religion*, New York, Columbia University Press, 2011.
- ✦ Varga, Cătălin, *Drepturile omului în Vechiul Testament*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2021.
- ✦ Waldron, Jeremy, „Chipul lui Dumnezeu: drepturi, rațiune și ordine”, în *Fides et Libertas – Religie, drepturile omului și libertate religioasă*, București, Editura Viață și Sănătate, vol. 1, 2011.
- ✦ Yannaras, Christos, „Human Rights and the Orthodox Church”, în *Θεολογία*, nr. 2, 2002.
- ✦ Yannoulatos, Anastasios, „Eastern Orthodoxy and Human Rights”, în *International Review of Mission*, LXXIII (1984), nr. 292.